

title. «Educational technology» and its structural elements are analysed in their essence. The directions of the modern environmental education based on the synergetic paradigm are identified. Formalized reflections of harmony achieved in the educational process, and educational technology for IT professionals focusing their practical training on ecology are proposed in order to improve the learning process.

Key words: synergetic educational paradigm, educational technology, environmental education

Стаття надійшла до редакції 3.03.2015

УДК 38: 101: 378

*Давидов П.Г.
Червоний Лиман, Україна*

СУЧАСНА ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ УНІВЕРСИТЕТУ

Постановка проблеми. Сучасна система вищої освіти стикається з рядом проблем, які викликані соціально-економічними та політико-правовими зрушеннями з якими сьогодні стикається суспільство, соціум, цивілізація в цілому. Все це неминуче відображається на стані та якості освітньої сфери, й зумовлює необхідність її реформування до потреб сучасності – формування суспільства знань.

Тому освіта, як соціальний феномен, а Університет, як провідний соціальний інститут освітньої галузі, змушені реагувати на проблеми глобалізації світу, зокрема й ринку. Адже такі вимоги висуваються Світовою організацією торгівлі (СОТ) та Всесвітнього Банку (ВБ), а також Організацією об'єднаних націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) так і Європейського Союзу (ЄС) та Організацією безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ). Зокрема й впровадження болонського процесу враховує ці вимоги, та висуває й свої власні. Тому й реформування освітньої системи в Україні повинно відбуватися не тільки з урахуванням зовнішніх «важелів», а й у відповідності й до внутрішніх потреб. Саме тому, аналіз стану і перспектив розвитку української системи освіти, зокрема вищої сьогодні є актуальною проблемою. Навіть, з огляду на те, що українська система вищої освіти у міжнародних рейтингах займає досить високі місця (від 40 до 60) за рівнем оцінювання системи освіти і

освіченості населення, а провідні українські вищі включені до системи міжнародних рейтингів якості освіти.

Аналіз останніх наукових публікацій. Безумовно, трансформаційні процеси у освіті достатньо активно досліджувалися у закордонній та вітчизняній літературі. Так **різні аспекти висвітлені в роботах фундаторів теорії людського капіталу Т. Шульца, Г. Беккера, М. Блауга**, розвиток освіти розглядається в працях В. Андрущенко, І. Дідика, О. Грішної, Б. Данилишина, М. Долішнього, М. Дробнохода, М. Згуровського, С. Злупка, І. Зязуна, І. Каленюка, Р. Кігеля, П. Кононенка, К. Корсака, О. Кратта, В. Кременя, В. Куденко, М. Ніколаєнка, В. Новікової, Т. Оболенської, А. Погрібного та інших. Це зумовлено переломним станом суспільства, яке породжене процесом світової глобалізації, а освіта, зокрема, й університетська, при цьому відіграє особливу роль, виступаючи її визначальним фактором.

Метою статті виступає розгляд сучасного стану вищої освіти в Україні, шляхи забезпечення її якості та конкурентоздатності у європейському науково-освітньому просторі.

Виклад основного матеріалу. Розвиток нових, в першу чергу, інформаційних технологій, зумовив швидке старіння знань і професійних навичок і як наслідок загострив проблему якості освіти. Тому зростаюча увага усіх урядів до системи освіти є загальносвітовою тенденцією. Адже освітні ресурси – найважливіші ресурси сучасного розвитку. Адже сучасна епоха – це епоха інтенсивного створення, накопичення, поширення, використання освітніх ресурсів. Тому освіта – це національний стратегічний ресурс, від якого всі інші питання життєдіяльності будь-якої країни стають другорядними і залежними. Оскільки це так, то формування, підтримання та розвиток освітнього ресурсу є основним стратегічним завданням держави, завданням національного уряду. Проте цей ресурс має свої особливості, які полягають у тому, що накопичення освітнього ресурсу відбувається протягом тривалого періоду часу, на відміну від досі відомих видів ресурсів; в тому, що на це потрібні витрати значних фінансових коштів і величезні зусилля з формування наукових шкіл; в тому, що короткостроковий ефект від використання даних ресурсів може бути набагато менш вражаючим, ніж той ефект, який проявиться через тривалий проміжок часу; в тому, що в умовах глобальної економіки створені освітні ресурси мають «ефект спілловєр», тобто здатні переміщуватися в ті країни, які не брали участь в їх створенні та фінансуванні. Це все те, що робить реальні (перш за все щодо якості) освітні ресурси непривабливими для приватних інвестицій [4]. У такому випадку основні витрати має нести держава. Бо інакше одні країни будуть

витрачатися на освіту молоді й підготовку кадрів, а інші, користуючись своїм економічним і символічним (що стосується престижу) капіталом, – переманювати вже готових спеціалістів, організовуючи відтік мозків. Причому, цей відтік здійснюється не лише у формі відкритої еміграції, а й у формі прихованої переорієнтації освітньої спільноти з національних цілей на цілі іноземних держав. Так, система іноземних грантів, які надаються, як правило, відповідно до інтересів сторони, яка їх фінансує, поступово перетворює Україну із держави, яка погано використовує власні науково-технічні досягнення для задоволення суспільних потреб, у державу, яка добре задовольняє потреби інших країн.

Протистояти цьому можна не тільки шляхом створення в Україні конкурентоздатної освіти, а й розвитком науково містких технологій та побудови інноваційної економіки. Виходячи з цього проаналізуємо сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку освітньої системи України.

І. Стан. Сучасна українська система вищої освіти за даними Державної служби статистики налічує 803 вищих навчальних закладів усіх рівнів акредитації та форм власності, у тому числі 325 вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації (університети, академії, інститути) та 478 – I-II рівнів акредитації (училища, технікуми коледжі). До державної форми власності належить 215 навчальних закладів III-IV рівнів акредитації та 200 навчальних заклади I-II рівнів акредитації; приватної форми власності – 96 навчальних закладів III-IV рівнів акредитації та 71 – I-II рівнів акредитації (у новому Законі України «Про вищу освіту» скасовані рівні акредитації).

Діюча мережа вищих навчальних закладів набагато перевищує потреби України. Адже за радянських часів в Україні було усього 150 вузів, у переважній більшості інститутів, а технікуми до системи вищої освіти не включалися. Тобто, за роки незалежності кількість вишів збільшилася понад ніж у два рази.

Сьогодні на території, підконтрольній Україні, проживає близько 40 млн., проте функціонує 803 вузів, у яких навчається понад 2 млн. студентів. 325 з вказаної кількості вузів – університети, академії та інститути III-IV рівня акредитації. Для порівняння: у Німеччині з населенням понад 80 млн. – 104 університетів, у яких навчається менше 2 млн. студентів. За економічним розвитком Україна значно поступається Німеччині, а за кількістю студентів, академіків, докторів, кандидатів наук – значно випереджає. При чому у вузівському секторі сконцентрований ключовий кадровий потенціал української науки, адже там працюють 69% докторів наук, проходять підготовку 81% докторантів. Проте, у нашій країні вузівська наука надає малу кількість серйозних результатів та існує

скоріш за все як «необхідний атрибут», адже 4488 докторів наук, які виконують наукові та науково-технічні роботи, лише 463 працюють у вузах (тобто у вузах працюють 2/3 докторів наук, яких реальною наукою займаються лише 10,3%).

У середньому українському вузі навчається близько 6 тисяч студентів, тоді як у країнах ЄС – близько 12 тис., а в окремих країнах – до 22 тис. Це значить, що європейські вузи, концентрують у себе різні ресурси (фінансові, кадрові, лабораторні, технічні та інші), що призведе до зміцнення їх університетського потенціалу.

Варто зазначити, що процес збільшення кількості вузів в Україні за часи незалежності частково мав своє об'єктивне підґрунтя. Так, по-перше, потребу у фахівцях, яких раніше готували у інших радянських республіках, зокрема професіоналах «державного сектора» – дипломатів, кадрових чиновників та інших, а також підвищенням технологічного рівня виробництва та появи нових професій та спеціальностей (зокрема, телекомунікацій, комп'ютерних технологій, суспільних комунікацій, PR – технологій). По-друге, був відкритий доступ до «освітнянської ниви» приватному капіталу – з'явилися приватні виші. На сьогодні в Україні працюють 96 приватних вузів III-IV рівня акредитації, у яких навчаються 158 тисяч студентів. З одного боку, це позитив: економіка отримує спеціалістів, при цьому держава як би економить кошти на них. З іншого боку, приватні вузи – за сутністю, комерційні структури – спрямовані на отримання прибутку, а значить на високі показники прийому та випуску «фахівців», навіть і за рахунок якості їх підготовки.

По-третє, створення нових вузів державної та комунальної форм власності відбувалося без науково-аналітичного обґрунтування суспільних потреб у фахівцях та можливостей держбюджету.

Головним побічним ефектом усього цього є величезна кількість спеціалістів з вищою освітою, які не можуть знайти собі роботу за спеціальністю. Прикрим фактом є те, що роботу за спеціальністю не можуть собі знайти навіть ті, хто вчився у державному виші за рахунок держбюджету. Так, у 2013р. направлення на роботу отримали 156 тисяч випускників – 27,2% від загальної кількості, у 2014 р. цей показник ще зменшився. Виходить, платники податків сплатили деякій результат (підготовку спеціалістів), у яких ні держава, ні суспільство не потребувало – за сутністю мова йде про нецільове використання бюджетних коштів. При цьому між вузами йде «конкурентна боротьба» за споживачів послуг – абітурієнтів, яких значно менше аніж ліцензований набір (за деякими спеціальностями – понад ніж у 2 рази) та навіть

бюджетне замовлення. Така конкуренція – джерело профанації, адже доводиться приймати навіть тих, хто ні необхідних знань, ні морального права не мають на навчання у вузі.

Внаслідок цього вузи не маючи нормального бюджетного фінансування, у боротьбі за абітурієнта деякі з них відкрито демпінгують, прагнуть зменшити витрати на підготовку «фахівця» (у тому числі фінансування науки, закупівлю підручників, оновлення лабораторної бази та ін.) й не маючи належного кадрового, зокрема, й науково-педагогічного потенціалу беруться за підготовку непрофільного спеціаліста (таким чином, із стін вузів виходять тисячі спеціалістів з дипломом, але без належного рівня компетенції).

2. Якість освіти. Гарантувати «якість» відбору абітурієнтів до вишу та прозорість їх вступу до них (ліквідація «корупційного елементу») покликане зовнішнє незалежне оцінювання ЗНО.

Тому ми погоджуємося з думкою Миколи Поліщука про те, що до вузів повинні вступати кращі випускники шкіл, а до престижних – кращі з кращих. Адже можливість вчитися – це рівень знань, а не платня за навчання та диплом. Адже багато випускників вузів, маючи 2-3 дипломи, не можуть ніде працевлаштуватися, найчастіше – із-за недостатнього загального освітнього рівня. Тому однією з умов подання документів до вишу повинен бути сертифікат (ЗНО або курсів іноземних мов), при чому перевага повинна надаватися англійській мові. Досвід багатьох країн, які сьогодні займають провідні позиції у освітній галузі (Корея, Японія, Сингапур та ін.) свідчить, що фахівці, які вільно володіють англійською мовою, більш успішні у роботі, оскільки у них є можливість не тільки знайомитися з іноземною літературою, але й проходити стажування у провідних країнах світу (Англія, США, Німеччина, Японія та ін.), переймати передовий досвід.

Проте, як зазначає директор центру ЗНО, більшість вузів не «склало іспит» на готовність до чесної та якісної підготовки майбутніх фахівців. Так, з часу введення ЗНО від прийому абітурієнтів з мінімальним прохідним балом (124 з 200 можливих) відмовилося не більше 20 провідних вишів, збільшивши прохідний ценз від 140 та вище. З нововведеннями у ЗНО в поточному році (дворівневого тестування з підвищеним рівнем складності) погодилося близько десятка вузів, при цьому понад 30% вузів до сьогодні не повідомили про правила прийому до них.

При цьому варто вказати на ряд «вузьких» місць у проведенні ЗНО:

I. Якість тестових завдань ЗНО, так зокрема нарікають на «зарозумілість» деяких завдань, які ґрунтуються на суто фактологічному

матеріалі окремого підручника, проте з мінімальної кількості балів їх долають понад 90% абітурієнтів.

II. Викладачі-предметники шкіл у своїй більшості не зацікавлені у якісному 100% навчанні учнів (маленька заробітна плата, небажання учнів та їхніх батьків, щодо якісного оволодіння знаннями та інше). Ті ж вчителі, які зацікавлені у складанні своїми учнями ЗНО (наприклад, українська мова та література, математика, фізика) добре володіють навчальним матеріалом стежать за новітнім матеріалом та змінами у програмі, новітніми методами навчання, застосовують їх на уроках та використовують індивідуальний підхід, чи пропонують репетиторство. Викладачі інших предметів, з яких майже не здається ЗНО, не зацікавлені у якісній підготовці учнів (яким потім доводиться додатково займатися з репетиторами).

III. Ні вчителі, ні учні, ні їх батьки не зацікавлені брати участь у предметних олімпіадах та заходах Малої академії наук України (МАН) внаслідок їх комерціалізації.

IV. Вузи у своїй більшості розглядають сертифікат ЗНО просто як перепустку до навчання у вузі.

3. Створення конкурентоздатності освіти. За кордоном вчитися у вузі не так вже і легко. З економічної точки зору, отримувати освіту вигідно лише у тому випадку, якщо витрати (інвестиції) можна окупити.

Велика кількість вузів може бути оправдана лише у одному випадку – якщо вони спрямовані на підготовку іноземних громадян. У відповідності до законодавства, вузи можуть приймати на навчання й іноземних громадян (тобто, мова йде про експорт освітніх послуг), це допомагає наповнювати бюджет та підтримувати кадровий потенціал. Проте кількість іноземних студентів порівняно з Росією та Білоруссю (менше 70 тисяч). Також зменшується і їх основний контингент – країн Азії, Індії, Африки, зокрема, зменшується кількість студентів з Китаю, адже диплом китайського вузу, на відміну від українського, визнається у 88 країнах, крім того китайські громадяни з недавніх пір мають більшу можливість обирати, і вони все частіше обирають якісні європейські вищі з більш розумними цінами, кращими умовами для проживання і можливостями для професійного зростання.

Що казати про китайців, якщо українські випускники шкіл, порівнявши умови вступу у провідних Київських вишах, обирають європейські. Адже з непоганим знанням англійської мови можна отримати освіту в польському або словацькому вузі, а споріднені слов'янські мови можна вивчити за півроку – рік. При цьому навчання в такому вузі коштує дешевше, а отриманий по закінченні диплом відкриває доступ до роботи

у будь-якій європейській державі. Доречі, наші студенти, які навчаються у вузах Польщі та Словаччини у своїй більшості характеризуються як старанні та здібні до навчання, багато з них здобувають гранди та стипендії.

Варто також зазначити, що в Україні багато вишів, співпрацюючи з іноземними вишами, здійснюють підготовку іноземними мовами та видають подвійні дипломи (українського зразка та іноземного), крім того ще працюють філії іноземних вузів, у яких вітчизняні студенти також здобувають подвійні дипломи. При цьому «чисто українські» вузи втрачають свою привабливість та попит, тобто приречені на банкрутство. При цьому законодавство, даючи можливість на співпрацю з іноземними вузами, не передбачає можливості відкриття власних філій за кордоном.

У нас навчаються за різними даними понад 50 тис. іноземних студентів (МОН, МОЗ). Ми приймаємо усіх іноземців, які можуть заплатити за навчання. В інших європейських країнах (зокрема, Німеччині, Польщі та ін.), де також навчаються іноземці, критерієм здібності до навчання виступають знання, а не гаманець.

Висновки. Підбиваючи підсумки, варто зазначити, що реформування вищої освіти, зокрема, й університету повинно відбуватися з урахуванням викликів сьогодення – конкурування, як вітчизняних, так і іноземних вишів за абітурієнта. Адже боротьбу з явищем «відтоку мозків» оголошувати безглуздо. Єдиний вихід – створення в країні умов для реалізації творчого потенціалу молоді, що можливо за наявності розвиненої та високотехнологічної економіки, адже за слабкої економіки завжди буде відплив інтелекту і кадрів. Тільки створивши гідні умови для навчання власним студентам ми зможемо надавати освітні послуги й іноземним студентам, таким чином зміцнюючи і розвиваючи власну систему освіти.

Водночас, без формування національної ідентичності та патріотизму у молоді всі кошти на її освіту можуть виявитися прямими втратами. У якості державницького підходу можемо навести угоду яку заключає фонд Пінчука з талановитою молоддю яку відправляють на стажування до інших країн – повернутися в Україні і працювати на її благо. Проте, скільки така людина відпрацює вимога не містить. Тобто, щоб людина залишилася працювати на користь держави – треба створити їй гідні умови. Створивши гідні умови для навчання власним студентам ми зможемо надавати освітні послуги і іноземним студентам.

Перспективи подальших розробок. Безумовно, подана стаття не вичерпує і не розкриває всі важливі аспекти цієї проблеми. Проте усвідомлення поставлених у ній питань дає підґрунтя до реформування

та вдосконалення системи вищої та професійної освіти, напрацювання нових форм і методів навчання, які могли б зробити здобуття освіти в Україні конкурентоспроможним у порівнянні з європейським.

Список літератури:

1. Давидов П.Г. Цивілізаційний потенціал української освіти в контексті Болонського процесу / Давидов П.Г. // Українознавчий альманах. Випуск 8. – К., 2012. – 291 с. – С. 154 – 158.
2. Давидов П.Г. Вища освіта України у міжнародному просторі: розвиток чи занепад / Давидов П.Г. // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В.М. Вашкевич. – К.: ВІР УАН, 2011. – Випуск 55 (№ 12). – 650 с. – С. 425 – 430.
3. Полищук Николай. Для реформ в образовании самый эффективный метод – хирургический / Николай Полищук // Зеркало недели. Украина. – №48 – 49, 19 декабря 2014. – С. 10 – 11.
4. Кремінь В. Освіта в контексті сучасних соціокультурних змін / В.Г. Кремінь; // Філософія освіти: наук. часопис. – 2008. – № 1–2 (7). – С. 15 – 21.

Bibliography (transliterated):

1. Davidov P.G. Tsvivilizatsiynny potentsial ukraïnskoï osviti in konteksti of Bologna Process / Davidov P.G. // Ukraïnoznavchy almanac. - Vipusk 8. - K., 2012. - P. 154 - 158.
2. Davidov P.G. Vishcha Osvita Ukraine in mizhnarodnomu prostori: rozvitok chi zanepad / Davidov P.G. // Gileya Naukova News. Zbirnik Naukova Pratzten / Goal. Ed. V.M. Vashekevich. - K. .: VIR UAS, 2011. - Vipusk 55 (№ 12). - P. 425 - 430.
3. Nikolai Polishchuk. For reform in education is the most effective method - Surgical / Mykola Polishchuk // Mirror weeks. Ukraine. - №48 - 49, December 19, 2014. - P. 10 - 11.
4. Kremin V. Osvita in konteksti Suchasna sotsiokulturnih for Change / V.G. Kremin; // Filosofiya osviti: Sciences. chasopis. - 2008. - № 1-2 (7). - P. 15 - 21.

Давидов П.Г.

**СУЧАСНА ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ
УНІВЕРСИТЕТУ**

У статті розглядається сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку освітньої галузі України. Аналізуються проблеми з якими

доводиться стикатися на шляху реформування й створення конкурентоздатної освіти. Запропоновані конкретні шляхи модернізації вищої освіти у глобалізованому суспільстві й визначені подальші перспективи дослідження проблем реформування вищої – університетської освіти.

Ключові слова: університет, освіта, глобалізація, конкурентноздатність, модернізація.

Давидов П.Г.

СОВРЕМЕННАЯ ФИЛОСОФИЯ ОБРАЗОВАНИЯ В КОНТЕКСТЕ МОДЕРНИЗАЦИИ УНИВЕРСИТЕТА

В статье рассматривается современное состояние образовательной отрасли в Украине. Анализируются проблемы, с которыми приходится сталкиваться на пути реформирования и создания конкурентоспособного образования. Предложены конкретные пути модернизации образования в глобализированном мире и определены дальнейшие перспективы исследования проблемы реформирования высшего – университетского образования.

Ключевые слова: университет, образование, глобализация конкурентоспособность, модернизация.

Davidov P.G.

MODERN PHILOSOPHY OF EDUCATION IN THE CONTEXT OF THE MODERNIZATION OF THE UNIVERSITY

The article discusses the current state of the education sector in Ukraine. Analyzes the problems encountered on the path of reform and the creation of competitive education. Proposed specific ways modernization of education in a globalized world and defined the future prospects of research problems of reforming higher education - university education.

Keywords: university, education, globalization, competitiveness, modernization.

Стаття надійшла до редакції 06.04.15